

Ženy-matky v době covidové – narativní šetření v Plzeňském kraji / Women-mothers in the time of the covid – narrative research in Pilsen Region

Marie Fritzová

Abstrakt

Již více než rok se potýkáme s celosvětovou pandemií koronaviru (COVID-19). Hlavním cílem předkládané studie je zmapovat celkový dopad pandemie na život žen v Plzeňském kraji. Konkrétně se jedná o skupinu ženy-matky, která je obecně vnímána jako jedna z nejohroženějších skupin společnosti (co se týká psychologických a ekonomických dopadů). Předkládaná studie vychází z několika kvalitativní rozhovorů provedených v únoru 2021 s ženami-matkami v Plzeňském kraji. Pandemie v České republice dlouhou dobu nebyla pod kontrolou, i když paradoxně společnost byla téměř nepřetržitě sevřena nejrůznějšími restrikcemi a omezeními. Česká republika jako jedna z mála zemí téměř na rok uzavřela svoje školství, byla vyžadována sociální izolace mezi rodinami a přáteli, na druhou stranu však zůstaly otevřené některé obchody a firmy. Výsledky těchto nevyvážených zásahů do života narátorek jsem se pokusila zmapovat v předkládané studii.

Abstract

We have been facing a worldwide coronavirus pandemic (COVID-19) for more than a year. The main aim of this study is to describe the overall impact of a pandemic on women's lives. Specifically, these are women-mothers, who are generally perceived as one of the most vulnerable groups in society (in terms of psychological and economic impacts). The present study is based on several qualitative interviews conducted in February 2021 with women-mothers in the Pilsen Region. The pandemic in the Czech Republic has not been under control for a long time, although paradoxically, society has long been gripped by various restrictions and limitations. The Czech Republic, as one of the few countries, closed its education system for almost a year, demanded the social isolation of friends and families, but on the other hand, quite incomprehensibly left some shops and companies open. I tried to map the results of these unbalanced interventions in the lives of narrators in this study.

Klíčová slova: Žena; matka; pandemie; COVID-19; narativní šetření; distanční výuka; sociální izolace.

Key words: Women; mother; pandemic; COVID-19; narrative investigation; distance learning; social isolation.

Úvod

Předkládaná studie je výsledkem bádání, které jsem se rozhodla uskutečnit, protože jsem sama matkou na rodičovské dovolené. Během pandemie jsem zakoušela podobné pocity jako moje narátorky, měla jsem tedy vnitřní motivaci o této problematice psát. Hlavním cílem předkládané studie je zmapovat dopady pandemické krize za rok jejího trvání na ženy-matky v Plzeňském kraji. Předkládaná studie si nicméně neklade ambice bezezbytku toto téma vyčerpat. Zaměřuji se na několik výzkumných témat, která analyzuji na základě výpovědí několika narátorek. Jedná se o případovou kvalitativní studii, jejíž výsledky nelze zobecňovat. Zároveň se však snažím vycházet z některých obecných předpokladů, které lze vyčíst z průzkumů veřejného mínění.¹

Výzkumný problém

Již více než rok jsou naše životy ovlivňovány pandemií koronaviru. Po počátečních obavách na jaře roku 2020 došlo v české společnosti k vlně optimismu a velice rychlému zrušení všech protiepidemických opatření. Nicméně na podzim, a především v zimě byla Česká republika jedním z nejzaraženějších států na světě. Jen do napsání tohoto textu zemřelo s touto nemocí v České republice již více než 30 000 lidí². Jak se v čase postupně měnil přístup k vnímání samotné nemoci COVID-19 u mých narátorek je proto prvním tématem, kterému se věnuji.

V médiích se dozvídáme, že coronavirová krize nasvítla některé dlouhodobé problémy spojené s postavením žen ve společnosti. Např. OECD upozorňuje na to, že ženy jsou více zastoupeny ve zdravotnickém a sociálním sektoru

¹ Viz např. Research – Život během pandemie: „Mezi ženami je i za běžného stavu více ekonomicky neaktivních a nezaměstnaných než mezi muži a platilo to i během epidemie. Pracující ženy také ve srovnání s muži častěji potkávalo omezení práce (kompenzované i nekompenzované), a to včetně letního období, kdy byly dopady epidemie na pracovní aktivitu nižší.“ PAQ Research – Život během pandemie – Jak dopadla pandemie na pracovní život? [Online] Dostupné z URL: < <https://zivotbehempandemie.cz/destabilizace-prace> > [Cit. 2021-21-04]

Nebo také viz také tisková zpráva NUDZ 12. 1. 2021: „První dílčí výsledky se týkají dvou oblastí – první z nich jsou psychosociální důsledky pandemie a druhou vztah k médiím a zprávám o pandemii a s nimi spojené strategie zvládnání stresu. „Zajímavým zjištěním je fakt, že v mnoha ohledech se během pandemie daří hůře ženám: zatímco téměř tři ženy z deseti uvedly výraznější zhoršení stresu, u mužů byl rozdíl nevýrazný. Zároveň ženy zaznamenaly významnější zhoršení v pocitech osamělosti a vzteku než muži. Naopak u pětiny zúčastněných mužů byla zaznamenána zvýšená míra altruistického chování, zatímco u žen rozdíl patrný nebyl.“ NUDZ – První výsledky studie COH-FIT: V době pandemie se u žen zvýšil stres, u mužů se zvýšilo altruistické chování. Vzrostl čas strávený s médii. Tisková zpráva 12. 1. 2021 [Online] Dostupné z URL: < <https://www.nudz.cz/files/pdf/tz-cohfit-vysledky.pdf> > [Cit. 2021-21-04]

² COVID-19: Přehled aktuální situace v ČR – MZCR [Online] Dostupné z URL: <https://nemocneni-aktualne.mzcr.cz/covid-19/> [Cit. 2021-04-06]

(asi ze 70 %)³, jsou proto celkově ohroženější nákazou nemoci než muži, ale jsou i vystaveny dlouhodobé psychické zátěži. Evropský parlament také poukazuje na nerovné postavení ženy na pracovním trhu a na to, že více než 47 milionů žen a dívek na celém světě se může dostat pod práh chudoby. Žena navíc musela efektivně spojit svoje zaměstnání s péčí o děti a o domácnost. Česká republika stále patří k regionům, kde postavení žen - oproti evropskému průměru - není příliš dobré.

„Česko je šestou zemí v EU v diskriminaci žen. Vyplývá to z indexu rovnosti pro letošní rok. České ženy mají například v průměru o 20 % nižší plat než muži. Spravedlivý přístup k oběma pohlavím se podle Radana Šafaříka z Úřadu vlády nepodařilo zajistit ani vládní strategii pro rovnost mezi lety 2014–2020.“ (Zprávy ČRo Plus, 30. 10. 2020)⁴

Chtěla jsem také zjistit, zda mnou vybrané narátorky pociťují psychický a ekonomický dopad pandemie na svůj osobní život – pro zjištění této výzkumné otázky jsem si zvolila další tři podtémata, která blíže vysvětluji v metodologii.

Poslední okruh otázek jsem směřovala na celkovou spokojenost mých narátorek s fungováním české vlády a české reprezentace v době pandemie. Politické vedení sehrálo důležitou roli ve zvládnutí/nezvládnutí pandemické výzvy. Tento poslední tematický okruh vyplynul přímo z terénu, protože se ke krokům vlády narátorky opakovaně vracely. Také během rozhovorů upozorňovaly na to, jak vnímaly jednotlivé zásahy vlády do svého každodenního života, a proto jsem nakonec analyzovala i tuto problematiku, i když primárně na ni výzkum nebyl zaměřen.

Metodologie

Celkem bylo provedeno 8 rozhovorů s vybranými narátorkami. Rozhovory probíhaly v lednu a únoru 2021 v online prostředí za pomoci nástroje googlemeet. Se souhlasem narátorek byly rozhovory nahrány a dále analyzovány. Rozhovory byly vedeny empatickým způsobem a otázky byly zaměřeny především na psychické prožívání pandemie, každodenní život a ekonomické dopady narátorkami, jak již bylo uvedeno.

³ *Stěžejní postavení žen v boji proti krizi COVID-19*. OECD 2020. [Online] Dostupné z URL: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/Aktuality/OECD_Stezejni-postaveni-zen-v-boji-proti-krizi-COVID-19.pdf> [Cit. 2021-04-06]. Evropský parlament hovoří dokonce o 76 %. Viz Mezinárodní den žen: Jaké dopady měla krize koronaviru na ženy? 2021. [Online] Dostupné z URL: <<https://www.europarl.europa.eu/news/cs/headlines/society/20210225S-T098702/mezinarodni-den-zen-jake-dopady-mela-krize-koronaviru-na-zeny-infografika>> [Cit. 2021-04-06]

⁴ European Institute for Gender Equality. *Gender Equality Index*. [Online] Dostupné z URL: <<https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2020/compare-countries>> [Cit. 2021-04-06]

Základní předpoklady, podle kterých byl stanoven výběr narátorek.

- 1) Trvalé bydliště v Plzeňském kraji.
- 1) Alespoň jedno dítě v předškolním věku či na základní škole.
- 1) Věk narátorek 25-45 let.

Rozhovory byly strukturovány a zaměřeny na pět vybraných oblastí.

- 1) Vnímání rizik samotné nemoci COVID-19.
- 2) Psychický dopad pandemie na narátorky.
- 3) Ekonomický dopad na rodinu narátorky.
- 4) Vliv pandemie na každodennost narátorky.
- 5) Názor narátorek na fungování české vlády v době coronakrizy.

Na počátku kvalitativního výzkumu jsem si také stanovila tři základní hypotézy, které jsem se snažila ověřit.

V první hypotéze jsem předpokládala, že drtivá většina narátorek na jaře 2020 striktně dodržovala všechna proti pandemická opatření. Naopak na podzim 2020 a v zimě 2021 již tato omezení nedodržovala. Tuto hypotézu jsem stanovila na základě celkového průběhu pandemie v České republice, jak jsem již nastínila výše a na základě výsledků sociologických výzkumů, které se této problematice věnují. Viz např. výsledky sociologického šetření společnosti PAQ Research – *Život během pandemie*. „Na jaře 2020 se podařilo snížit průměrné týdenní počty blízkých kontaktů z běžných 23 na 7, tedy zhruba na třetinu. Během podzimní vlny se kontakty omezily v největší míře na začátku listopadu, a to na 13, tedy téměř na polovinu normálu. Ve druhé polovině února byla míra kontaktů dokonce lehce nižší než v době největších podzimních omezení a zprísnění vládních restrikcí na počátku března počty dále stlačilo na přibližně 11 přímých osobních kontaktů týdně (a 4,5 delších bez roušky).“⁵

V druhé hypotéze předpokládám, že největší vliv na každodennost narátorky má právě sociální izolace, se kterou se musí vyrovnávat téměř každá člověk v současném světě. Jako důsledek sociální izolace můžeme vnímat nárůst úzkosti, deprese a jiných psychických poruch. Dopadům pandemie a sociální izolace se věnuje např. Debanjan Banerjee a Mayank Rai ve svém článku *Social isolation in Covid-19: The impact of loneliness*. „Miliardy lidí jsou umístěny do karantény ve svých vlastních domech, stejně tak jednotlivé národy se rozhodli

⁵ PAQ Research - Život během pandemie - S kolika lidmi byli respondenti v bližším kontaktu? [Online] Dostupné z URL: <<https://zivotbehempandemie.cz/kontakty>> [Cit. 2021-21-04]

pro sociální distanc, a to jako opatření k omezení šíření infekce. Všechny podezřelé případy (nákazy) jsou izolované. Tato sociální izolace vede k chronické osamělosti, ale také nudě, která, pokud je dostatečně dlouhá, může mít škodlivé účinky na fyzickou a duševní pohodu. Časový horizont pro trvání pandemie je stále nejistý a izolace je umocněna masovou panikou a úzkostí. Krize (obecně) často zásadním způsobem ovlivňuje lidskou mysl, násobí ohrožení a zvyšuje úzkost.“⁶ Předpokládala jsem tedy, že s určitou mírou sociální nepohody pramenící ze sociální izolace se setkám v každé analyzované výpovědi.

Poslední hypotéza se věnuje distanční výuce. Předpokládala jsem, že distanční výuka bude vnímaná jako další povinnost, se kterou se narátorka musí vyrovnat. V tomto ohledu jsem předpokládala negativní hodnocení této povinnosti, kterou musí narátorka denně zajišťovat. Na ženu-matku jsou v tomto smyslu kladeny vyšší nároky, tj. spojení péče o domácnost, zaměstnání a péče o děti.

Dále přiblížím výsledky jednotlivých tematických okruhů z provedených rozhovorů. V druhém kroku se pak pokusím ověřit pravdivost předložených hypotéz. V metodologickém přístupu se již několik let snažím o tzv. „chápatí přístup“ nebo také „chápatí rozhovor“. Tento přístup prosazuje např. Jean-Claude Kaufman či jeden ze zakladatelů metody orální historie Paul Thompson. Jedná se o to, že se výzkumník v rozhovoru angažuje a vede aktivní dialog s narátorem. Tento přístup vytváří pouto a skutečný zájem o diskutované téma. „Respondent musí cítit, že to, co říká, má pro tazatele velkou cenu, že ten ho upřímně poslouchá a že je přitom ochoten odchýlit se od svých otázek, aby mu dal prostor okomentovat důležitou informaci, kterou nadnesl příliš stručně.“⁷ Také další autoři neustále připomínají, že základní dovedností výzkumníka, který používá metodu rozhovoru, je umění empatie a naslouchání, viz např. Paul Thompson, Miroslav Vaněk, James Holstein, Jaber Gubrium⁸ a jiní.

Pandemie nicméně před nás postavila řadu výzev, např. jak dosáhnout kýžené empatie, pocitu vzájemnosti a souznění v online prostoru? Jak vést metodologicky správně právě takovýto typ rozhovoru a výzkumu? To byly otázky, který jsem v počátcích výzkumu musela vyřešit. Nakonec jsem výběr narátorek učinila právě na základě tohoto vnitřního metodologického předpokladu, tj. zvolila jsem si takové téma výzkumu a takový okruh narátorek, se kterými jsem mohla vést empatický rozhovor i v online prostředí. Vzájemné empatie i potřebné hloubky rozhovoru jsem se snažila dosáhnout následujícími nástroji:

⁶ Banerjee, Debanjan a Rai, Mayank. Social isolation in Covid-19: The impact of loneliness. *International Journal of Social Psychiatry*. Vol. 66. 2020. s. 1.

⁷ KAUFMANN, Jean-Claude. *Chápatí rozhovor*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON. 2010. s. 57.

⁸ THOMPSON Paul. *The Voice of the past oral history*. 3. vyd. New York: Oxford University Press. 2000. s. 222, 238, VANĚK Miroslav. *Naslouchat hlasům paměti: teoretické a praktické aspekty orální historie*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR. 2007., HOLSTEIN J., GUBRIUM J., The active interview. 2004. s. 154.

- 1) Hledáním společných bodů – také jsem matka s několika dětmi, také se potýkám se všemi výše uvedenými výzvami, které před nás pandemie postavila. Zároveň se ale snažím o objektivní přístup, podobně jako u zúčastněného pozorování v antropologii je empatie důležitá, nicméně by se výzkumník měl neustále snažit o reflexi terénu a o sebereflexi.
- 2) Se všemi narátorkami jsem se v minulosti alespoň jednou setkala, s některými z nich mám samozřejmě i přátelský vztah, ale ne se všemi.
- 3) Při online rozhovoru jsme se snažily zajistit si v rámci možností alespoň chvíli úplného klidu, bez přítomnosti dalších členů rodiny, což se ukázalo jako daleko nejhůře splnitelný předpoklad.
- 4) Narátorky se účastnily dotazníkového šetření, které jsem provedla v lednu 2021, byly proto obeznámeny s jednotlivými tématy, kterým jsme se v rozhovoru věnovaly.

Výzkumný vzorek

Celkem bylo osloveno 8 narátorek, všechny s rozhovorem souhlasily. Rozhory probíhaly v únoru 2021 (první už 31. ledna) v online prostředí za pomoci nástroje googlemet. Se souhlasem narátorek byly rozhovory nahrány a dále analyzovány. Výpovědi narátorek jsou anonymizovány. Seznam rozhovorů a některé základní informace o narátorkách uvádím zde:

N1 (31. 1. 21): vdaná, 26 let, 3 děti, na rodičovské dovolené, částečně pracuje v neziskovém sektoru.

N2 (1. 2. 21): vdaná, 4 děti, 41 let, na RD.

N3 (2. 2. 21): vdaná, 33 let, na RD.

N4 (3. 2. 21): vdaná, 2 děti, 30let, pracuje jako zdravotní sestra.

N5 (4. 2. 21): vdaná, 33let, dvě děti, na RD.

N6 (8. 2. 21): vdaná, 35let, 2 děti, na RD.

N7 (12. 2. 21): vdaná, 34let, 2 děti, pracuje v neziskovém sektoru.

N8 (15. 2. 21): vdaná, 34let, 1 dítě, pracuje v sociální sféře.

Vnímání rizik samotné nemoci COVID-19

Narátorky se v pohledu na nemoc COVID-19 většinou shodují. Šest narátorek uvedlo, že se podle nich jedná sice o vážnou nemoc, ale strach z ní v současnosti nemají. Dvě informátorky k nemoci stále přistupují s větší mírou obav. Ve všech výpovědích nicméně zaznělo, že na jaře v roce 2020 se nemoci obávaly daleko více než na podzim 2020. Ve všech výpovědích také zaznělo, že převládá obava o své okolí a o své blízké. Výrazný je také posun v tom, jak narátorky hodnotily nemoc COVID-19 na jaře a jak se jejich vnímání změnilo během podzimu 2020.

N5: Před rokem jsem se hodně bála, neuměla jsem si to představit a říkala jsem si, že se budu bát chodit ven, což je vtipný, protože teď to je tady mnohem horší a ven chodíme normálně...ted' už se toho nějak moc nebojím, jako nemám z toho nějakou hrůzu, že bych to chytla, to ne.

N4: Ze začátku jsem měla strach, ale vždy spíše o rodinu, bála jsem se, že přicházím s nemocnýma lidma do kontaktu, hlavně jsem měla strach o babičku, ale i o ty naše pacienty, všechny jsme varovala, chraňte se, noste roušky, myjte si ruce, vyzývala jsem je.

N2: Manžel má rodiče přes sedmdesát, můj tatínek je mladší, ale má obezitu a všechny nemoci chytne...takže strach jsme měli...a hodně jsme to drželi a i ted', hlavně manžel na tom trvá.

N7: My už jsme si tím prošli na podzim a nebylo to nic strašného, trochu jsme předtím rozvolnili a zatáhli jsme si to do rodiny. Ted' se spíš bojím různých mutací, takže se úplně nebojím, ale obava tu je.

N8: Ze začátku to byla neznámá, hrozivá nemoc, ted' když toho víme víc je to pro mě nemoc, kterou vnímám pořád jako nebezpečnou nemoc, ale už se bojím méně. Nechtěla bych se nakazit, nechci ohrozit sebe ani okolí.

Tři výpovědi bych charakterizovala jako radikální, narátorky (N2 a N8) v rozhovoru sdělily, že jejich rodiny všechna opatření stále poměrně striktně dodržují, k výraznému rozvolnění u nich nedošlo ani na podzim 2020 ani v zimě 2021. Narátorka (N3) naopak tvrdí, že jí všechny opatření přijdou přehnaná a že si každý stejně budeme muset nemocí projít, ani očkování neshledává jako vhodnou cestu z pandemie. Všechny narátorky navíc uvedly, že v létě 2020 nepředpokládaly, že by se pandemie mohla vrátit v tak silné vlně jako na podzim 2020, většina z nich dále uvádí, že byly ovlivněny vládními kroky rozvolnění a návrat nemoci podcenily. Dvě narátorky (N2) a (N5) doslovně hovoří o tom, že vnímají u sebe určitě otupení citlivosti na počty nově nakažených a zemřelých.

N2: Předtím jsme si říkali, to jo dneska třicet nových případů (na jaře 2020) a ted' si říkáme jenom tři tisíce (zima 2021)...

Psychický dopad pandemie na narátorky

V dalším tematickém okruhu jsem se věnovala psychickým dopadům pandemie na narátorky. Sedm narátorek uvedlo, že vnímají některé negativní vlivy, které spojují s pandemií. Jedna narátorka naopak uvedla, že u ní pandemie vytvořila podmínky, které vnímá jako lepší než před coronakrizí.

N5: Všechno je u mě v pořádku, já jsem spokojená, my jsme optimisti, takže se snažíme hledat na všem pozitiva. U nás je to lepší, manžel je

ted' hodně doma, předtím pořád někde byl, takže to mám vlastně lepší, protože manžel mi pomůže s hlídáním a taky vaří, baví ho to, mě ne. Myslím, že máme i lepší vztah, i pro děti to bylo lepší, je to vyváženější. I syn se zklidnil, když je ted' manžel doma.

Hlavní negativa spojená s pandemií a restrikcemi, kterými je společnost zasažena, vidí narátorky především v sociální izolovanosti jich samotných, ale také svých dětí nebo manželů, dále pak v dalších povinnostech, které na ně byly naloženy, takřka ze dne na den.

N1: U nás to bylo obráceně, děti chodily s náma odpoledne na ty kroužky. Děti potřebují rád a potřebují víc tu komunitu, ta nám vypadla, socializaci jsme měli právě přes tu komunitu, a to je chyba ty školy zavřít a pro nás ty kroužky. (Pozn. autora: Narátorka má domácí školu).

...Psychicky jsem spíš zoufalá z tý naší vlády. Vidím, jak to tady u nás hrozně řídí a že jinde by je za to vyhodili, někdo by si ve firmě takový lidi nedržel, takže mám spíš takový pocit zoufalosti.

N2: Na jaře to bylo hrozný, tak to jsem nevládala a ty povinnosti, hlavně děti do školy, tohle bylo hrozný a náš pětiletý syn měl problémy, byl třeba i pětkrát denně „pokaděnej“ a to se vleklo a ta psychika byla na tom jaře hrozná. Takže ted' je to vlastně lepší, že vím, že by to mohlo být mnohem horší. A navíc teda na druhou stranu je nás tady hodně a nejsem sama. Ted' jsme v klidu oproti jaru.

Jako hlavní přetrvávající problém, který se podepisuje na psychické pohodě narátorek, je sociální izolace nejen jejich, ale také jejich dětí. Všechny narátorky, které musely zajistit distanční výuku, uvádějí, že distanční výuka pro ně byla především na jaře stresujícím faktorem. To se částečně změnilo na podzim po zavedení přímé online výuky. Online výuku a celkové zlepšení distanční výuky hodnotí kladně všechny dotázané narátorky, kterých se toto téma týkalo, tj. (N2, N3, N4).

N4: Ted' je to lepší, ted' je přímo online výuka, je to lepší, jedou přes ty „teamsy“, sedí doma, funguje jim to dobře, já jsem doma po operaci a ted' to vidím, jak to funguje. Ráno mají třeba matiku a pak chvíli pauzu, a pak další předměty... To učení je ted' dobrý, i v tom, když je trochu nemocný, tak se může pořád učit a já nemusím řešit, jestli ho už poslat do školy nebo už ne.

Jako další zásadní vliv na psychiku uváděly narátorky, že nemají dostatek času samy pro sebe a také, že musejí zajistit chod domácnosti, pravidelně vařit a věnovat se distanční výuce svých dětí. Zde se během rozhovorů potvrdilo, že povinností ženám neúměrně přibývalo. Polovina dotázaných uvedla, že období coronakrizy vnímají doopravdy jako psychicky náročné.

Ekonomický dopad na rodinu narátorky

Přímý ekonomický dopad na chod domácnosti uvedly dvě narátorky. N8 dokonce v červnu 2020 dostala výpověď a pro manžela restrikce znamenaly zásah do jeho živnostenských aktivit. N1 zase uvádí, že museli hledat různé nové strategie v zajištění chodu jejich neziskové organizace. Příjmy si dokázali nějaké zajistit, ale museli aktivně změnit svůj přístup ke svému podnikání. Další narátorky uvádějí, že jejich příjmy jsou srovnatelné s obdobím před pandemií.

N1: Ekonomicky se nás to teď už nedotýká, protože jsme našli jiné příjmy. Ale kdybychom nebyli aktivní, tak nás to může přivést i do bankrotu. Všechno jsme museli přizpůsobit novému světu. Pro letošní rok je to udržitelný, nevím ale například, jestli to (neziskovou organizaci) obec bude chtít dotovat dál, tj. pomoci v hrazení nákladů na ten provoz. Takže jak to bude dál, nevíme.

N8: Tak na nás to mělo velký ekonomický vliv. Třeba při normálním příjmu bych byla ráda zůstala na OČR se synem, ale teď prostě nemůžu, my fakt jako ty peníze musíme řešit. Manžel si musel najít náhradní zdroje příjmu, aby nemusel zavřít svůj vysněný podnik, tak ho už rok dotuje, od státu nedostal skoro nic. Mně na jaře neprodloužili smlouvu, tak jsem musela hledat práci, teď našťástí pracuju v sociální sféře. Ale v dnešní době hledat normální práci je fakt těžký, myslím skoro nemožný. Nabídka zaměstnání je hodně omezená a znám i fakt inteligentní a solidní lidi, co teď dělají ve fabrice.

Vliv pandemie na každodennost narátorky

Pandemie a s ní zavedené restrikce před narátorky postavila řadu dalších povinností. Nejzásadnější změna byla spojena s distanční výukou, jak už bylo uvedeno. Narátorky dále uváděly, že daleko více času stráví vařením nebo péčí o děti (tam kde například vypomáhala babička). Nejméně se pandemie dotkala každodenního života narátorky N5, která má děti předškolního věku. Ta uvádí, že se pro fungování jejich domácnosti nic zásadním způsobem nezměnilo, o vaření se navíc stará manžel.

N3: Teď je to lepší, babička teďka také už hlídá (na jaře ne), ta z toho měla deprese, ale teď chodí k nám hlídat, MHD nejezdí, ale pohlídat přijde, když jsou všichni zdraví. Když teď babička funguje, je to znát, to hodně pomůže... Nás ta krize taky donutila, abysme koupili dům, takže tak, potřebujeme víc místa, zahradu, do většího. Už jsme o tom uvažovali, ale tak krize to uspišila.

O totální změně v běžném chodu domácnosti hovoří narátorka N1.

N1: Tak já jsem silně rozumovej typ, takže jsem udělala nějaké rozhodnutí do světa, kterej jako byl, ale ten svět jako už teď není a třeba nějaký další dva roky nemusí bejt. Prostě teď nemůžu spoléhat na to, že teď mám třeba kroužky a ty teď furt budou, protože třeba jako nebudou a nebudou třeba strašně dlouho. My to jako učíme, tak jsme děti učili dopoledne a odpoledne jsme měli ty kroužky a oni tam měli ty děti. A teď už to takhle nefungovalo, protože ty kroužky odpadly. Takže jsme to úplně reorganizovali, přestali jsme počítat s tím, že to třeba za týden otevrou a udělali jsme si takovej rozpis, že dopoledne si je střídáme (s manželem) a odpoledne jsme si domluvili kamarády, co něco s nima dělají, jako jeden na jednoho, třeba jako roboty, videa a společně děláme chemii. Víc jsme ten čas cíleně reorganizovali. Ty děti potřebují rád a tu komunitu, která nám vlastně úplně vypadla přes ty kroužky.

Více povinností a méně času přineslo většině narátorek vyšší míru stresu a psychické nepohody. Až na výpovědi narátorek N5 a N7 toto potvrzují výpovědi ostatních narátorek. Narátorky byly také nuceny k vlastní aktivitě a přeorganizování zavedených stereotypů, což se mohlo také negativně odrazit na výši stresu, se kterou se narátorky potýkají.

Názor narátorek na fungování české vlády v době coronakrizy

Při hodnocení toho, jak česká vláda zvládá coronakrizu se objevovala především slova nebo věty typu: *chaos, totální selhání, amatérismus, nepřehlednost* nebo také *upřednostňování vlastních zájmů před zájmy obyčejných lidí*. Negativní hodnocení propustovalo všemi odpověďmi.

N1: Mám pozitivní pohled na svět, ale s tím, co předvádí naše vláda, nejsem vůbec spokojená. Dělají kraviny, nelogický, nepřiměřené kroky. Rozhodují se podle svých zájmů a neberou ohled na společnost, takže můj pohled začíná být negativně zatížený.

N2: Absolutní chaos, nemůžu už o tom ani slyšet. To si snad dělají srandu, malá má třeba pozitivní učitelku a nepošlou je na testy. Co to jako má bejt? Proč se netestuje?

N3: Reakce světa je podle mě přehnaná a ty země to přebírají jedna od druhé. Nevím, jak moc se vláda spoléhá na odborníky, jedou si dost podle sebe, podle svých zájmů, místo toho, že by měli doopravdy ty odborníky poslouchat, není tam žádná systematickosti, mění se to z hodiny na hodinu, je to hodně amatérský, i když zase kdo na to mohl být připravený?

N4: Ted' je to jen divadlo pro lidi. Hrozně mi vadí, jak se tam hádají, že v týhle době neumí sepnout a něco dohromady udělat pro ty lidi. Přijde mi, že jim jde jenom o to, kdo bude mít jakou funkci, vůbec mi to nepříjde, že by chtěli pomoc.

N5: Já to úplně nesleduju, takže to nechci moc hodnotit, ale lidi, kterejm věřím, tak nadávají dost. A například, jak je možný, že v Americe se můžou očkovat lidi našeho věku a tady můj 82letý děda ještě není naočkovaný?

N8: Myslím si, že to vláda vůbec nezvládá, a to mě štve víc než ta samotná situace. Taky na neštěstí jinech vydělávají a dívají se jen na svoje zájmy, takže proč něco otevřít jde a něco ne? Je to strašný.

Závěr a vyhodnocení hypotéz

Pandemie nemoci COVID-19 již více než rok zasahuje do našeho běžného života. Lidé se cítí být ohroženi nejen samotnou nemocí, ale také restrikcemi, které se se špatnou epidemiologickou situací neustále prodlužují. Ve svém výzkumu jsem se ptala svých narátorek na jejich názor, pocity, ale také, a to především, na popis jejich současného reálného života a na to, jak jejich každodenní život pandemie ovlivnila. Kvalitativní výzkum jsem rozdělila do pěti tematických celků, o kterých jsem s narátorkami hovořila. Výsledky jednotlivých témat jsou předmětem analýzy této studie. V jednotlivých oblastech můžeme vysledovat určitý kolektivní názor, či prožívání dané situace u většiny narátorek, nicméně dopad na prožívání coronakrizy je daleko různorodější, než jsem zprvu předpokládala.

Každá narátorka totiž vychází z vlastních specifických podmínek, které jsou dané především: počtem a věkem dětí, a tím zda je narátorka v pracovním poměru či na rodičovské dovolené a také přístupem jejího partnera k pandemii. Tyto tři parametry se ukázaly jako stěženi pro konečný náhled a přístup narátorky k pandemii.

Při závěrečném vyhodnocení stanovených hypotéz mohu konstatovat, že doopravdy drtivá většina narátorek na jaře 2020 striktně dodržovala všechna protipandemická opatření, na podzim 2020 i během doby, kdy jsem rozhovory nahrávala (únor 2021) již nikoli. Narátorky si především kvůli dlouhodobé sociální izolaci našly určité strategie, jak se opět alespoň s vybraným okruhem lidí potkat. Zde se tedy potvrdila i druhá stanovená hypotéza, totiž že narátorky začaly sociální izolaci obcházet, protože právě ta jim činila velkou psychickou nepohodu. Velice hezky to popsala narátorka N5 následovně:

N5: Ted' už chodíme a setkáváme se s lidmi více, s jednou kamarádkou pravidelně, ale na druhou stranu se snažíme potkat se venku. S rodinou (ve smyslu širší rodina – rodiče, bratr s rodinou, sestra pozn. autorky) bez omezení, takže tady vlastně asi měříme dvojím metrem, když si to tak

uvědomím. Když se scházíme u rodičů, tak to vlastně nedržíme vůbec, ale tam už to někteří měli.

Podobně to popisovaly téměř všechny narátorky. V tomto případě si dovolím zobecnit zvolenou strategii nářatek. K rozvolnění došlo především v rámci širší rodiny. Co se týká setkávání se s přáteli, tam již narátorky postupovaly opatrněji, resp. většinou si vybraly někoho, s kým se setkávají pravidelně, ale omezily náhodné kontakty s ostatními známými. V míře opatrnosti se pak jednotlivé výpovědi liší, některé narátorky tvrdily, že se potkávají s ostatními pouze venku, některé, že i občas doma. Výjimku tvoří narátorky N2 a N8, kde stále drží poměrně striktní sociální izolaci a distanc.

N2: Tak já vůbec nechodím nakupovat a s nikým se nevidáme, jsme fakt doma. Pak nám třeba psala paní učitelka, jestli může s dětma na vánoční trhy MHD – tak jsme psali, že ne. A dcera mi pak říkala, že prej jen dvoje rodiče nechťeli děti pustit, tak říkám, fakt jo? Takže spousta lidí na to kašle, takže spousta lidí je to dlouhý a nedodržíjí to. Třeba i můj tatínek šel na oslavu narozenin, takže jsem mu říkala, že si dělá srandu, že my tady všechno držíme a on se chce potom nakazit na oslavě? Takže my držíme všechno, všechno jsme omezili, i když já už bych to také někdy rozvolnila, třeba do kostela už bych šla, ale manžel řekne, doma budeme.

N8: Jediná změna byla v létě, když jsme to rozvolnili, kdy jsme se vidali a navštěvovali, ale jinak pořád opatření držíme. Nevidáme svoje blízké ani rodiny, třeba rodiče jsem viděla letos jednou, když jsem se otestovala. Chodíme na velký nákupy. Píšeme si i jídelníček, je to komický, abychom věděli, co jdeme nakoupit.

Poslední hypotéza se věnuje distanční výuce. Předpokládala jsem, že distanční výuka bude vnímaná jako další povinnost, se kterou se nářátorka musí vyrovnat. V tomto ohledu jsem tedy předpokládala negativní pocity, které plnění této povinnosti budou doprovázet. Negativní hodnocení distanční výuky se také potvrdilo, nicméně i zde narátorky poukazují na to, že distanční výuka pro ně byla mnohem náročnější na jaře 2020, ale na podzim i v zimě již vše zvládají lépe. Zde se pokusím opět o určité zobecnění na základě získaných výpovědí. Narátorky především poukazují na to, že na podzim již byla zavedená pravidelná synchronní online výuka a také skutečnost, že výrazně ubylo domácích úkolů. To kladně ocenily doopravdy všechny narátorky, kterých se to bezprostředně týkalo a jejichž děti navštěvovaly základní školu již na jaře roku 2020.

Předkládaná studie je aktuální sondou do prožívání současné pandemické situace. Dává slovo ženám-matkám, které jsou pandemií ohroženy více, než si společnost připouští. Věřme, že se k ní za pár let budeme vracet jako k výpovědi těžko uvěřitelné, ale pravdivé.

Použité zdroje / References

PAQ Research – Život během pandemie – *Jak dopadla pandemie na pracovní život?* [Online] Dostupné z URL: <<https://zivotbehempandemie.cz/destabilizace-prace>> [Cit. 2021-21-04]

PAQ Research – Život během pandemie - *S kolika lidmi byli respondenti v bližším kontaktu?* [Online] Dostupné z URL: <<https://zivotbehempandemie.cz/kontakty>> [Cit. 2021-21-04]

NUDZ – *První výsledky studie COH-FIT: V době pandemie se u žen zvýšil stres, u mužů se zvýšilo altruistické chování. Vzrostl čas strávený s médii.* Tisková zpráva 12. 1. 2021 [Online] Dostupné z URL: <<https://www.nudz.cz/files/pdf/tz-cohfit-vysledky.pdf>> [Cit. 2021-21-04]

Banerjee, Debanjan a Rai, Mayank. Social isolation in Covid-19: The impact of loneliness. *International Journal of Social Psychiatry*. Vol. 66. 2020. s. 1-3.

KAUFMANN, Jean-Claude. 2010. *Chápající rozhovor*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON. ISBN 978-80-7419-033-9

HOLSTEIN J., GUBRIUM J., The active interview. In: *Qualitative Research: Theory, Method and Practice*. SILVERMAN David (ed.). 2. vyd. London; Thousand Oaks, Calif: SAGE Publications Ltd. 2004. ISBN: 9780761949343

THOMPSON, Paul. *The Voice of the past oral history*. 3. vyd. New York: Oxford University Press. 2000. ISBN 0-19-289317-3

VANĚK, Miroslav. *Naslouchat hlasům paměti: teoretické a praktické aspekty orální historie*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR. 2007. ISBN 978-80-7285-089-1

COVID-19: Přehled aktuální situace v ČR – MZCR [Online] Dostupné z URL: <<https://onemocneni-aktualne.mzcr.cz/covid-19>> [Cit. 2021-04-06]

Stěžejní postavení žen v boji proti krizi COVID-19. OECD 2020. [Online] Dostupné z URL: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/Aktuality/OECD_Stezejni-postaveni-zen-v-boji-proti-krizi-COVID-19.pdf> [Cit. 2021-04-06]

Evropský parlament hovoří dokonce o 76 %. Viz Mezinárodní den žen: Jaké dopady měla krize koronaviru na ženy? 2021. [Online] Dostupné z URL: <<https://www.europarl.europa.eu/news/cs/headlines/society/20210225STO98702/mezinarodni-den-zen-jake-dopady-mela-krize-koronaviru-na-zeny-infografika>> [Cit. 2021-04-06]

European Institute for Gender Equality. *Gender Equality Index*. [Online] Dostupné z URL: <<https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2020/compare-countries>> [Cit. 2021-04-06]

Orálně-historické rozhovory

Rozhovor autorky s narátorkou N1, prostřednictvím googlemeet, dne 31. 1. 2021. Rozhovor je uložen v soukromém archivu autorky.

Rozhovor autorky s narátorkou N2, prostřednictvím googlemeet, dne 1. 2. 2021. Rozhovor je uložen v soukromém archivu autorky.

Rozhovor autorky s narátorkou N3, prostřednictvím googlemeet, dne 2. 2. 2021. Rozhovor je uložen v soukromém archivu autorky.

Rozhovor autorky s narátorkou N4, prostřednictvím googlemeet, dne 3. 2. 2021. Rozhovor je uložen v soukromém archivu autorky.

Rozhovor autorky s narátorkou N5, prostřednictvím googlemeet, dne 4. 2. 2021. Rozhovor je uložen v soukromém archivu autorky.

Rozhovor autorky s narátorkou N6, prostřednictvím googlemeet, dne 8. 2. 2021. Rozhovor je uložen v soukromém archivu autorky.

Rozhovor autorky s narátorkou N7, prostřednictvím googlemeet, dne 12. 2. 2021. Rozhovor je uložen v soukromém archivu autorky.

Rozhovor autorky s narátorkou N8, prostřednictvím googlemeet, dne 15. 2. 2021. Rozhovor je uložen v soukromém archivu autorky.

O autorce

Mgr. et Mgr. Marie Fritzová, Ph.D. v současné době přednáší na Katedře historie na Fakultě pedagogické ZČU v Plzni. V roce 2016 obhájila doktorskou práci věnující se sociální identitě palestinských křesťanů na Fakultě filozofické ZČU v Plzni v doktorském programu Etnologie.

E-mail: fritzovamarie@gmail.com